

Д/р
13952

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут інформаційних та соціальних технологій

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра соціальної допомоги та практичної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра (СД)

на тему: «Бомжі - хто вони? Соціально-психологічне дослідження»

« Homeless people - who are they? Socio-psychological study »

Виконав(ла): студент(ка) денної/заочної форми навчання

Напрямок підготовки 6.030102 Психологія

Бук Олексій Олександрович

(ПІП)

Керівник д.мед.н. Простомолотов В.Ф.

Рецензент д.мед.н. Розанов В.А.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 11 від 26 травня 2017 р.

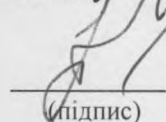
Захищено на засіданні ЕК № 3

протокол № від 2017 р.

Оцінка / /

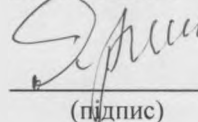
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Псядло Е.М.

Голова ЕК

(підпис)

Якупов В.А.

Одеса – 2017

790070

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. БЕЗДОМНІСТЬ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ	9
1.1. Основні аспекти бездомності.....	9
1.2. Історія бомжів України.....	14
1.3. Причини і фактори появи осіб «бомж».....	19
1.4. Психічний стан бомжів.....	28
Висновок по першому розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСІБ БЕЗ ПЕВНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ	38
2.1. Вибір і обґрунтування методики дослідження.....	38
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	42
Висновок по другому розділу.....	52
ВИСНОВОК	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	58
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Бездомні (в офіційній мові - особи без певного місця проживання або особи „БОМЖ”) - соціальна група сформована в результаті відсутності у людей житлових приміщень та реєстрації за місцем проживання або за місцем перебування.

Економічно бомжі підтримують себе збором і здачею тари, придатної для вторинної переробки (скляні пляшки, картон і т.п.). Як правило, вони об'єднані в локальні співтовариства, усередині яких існує певна ієрархія і поділ праці.

Актуальність теми. Бездомність є однією з найпоширеніших і гострих соціальних проблем, проте, вона все ще не отримала достатнього наукового висвітлення та на жаль не входить в число пріоритетних напрямків соціальної політики країни.

До сих пір не вивчені реальні масштаби бездомності в країні та окремих регіонах, політичні, правові, економічні, культурні та соціально-психологічні передумови проблеми, її порівняльні особливості в різних регіонах і типах поселень, ефективні практики вирішення цих проблем.

Для більшої частини населення бездомні асоціюються з занепалими на саме дно, що не бажають працювати і вести нормальний спосіб життя жебраками, дармоїдами, втратили людську подобу людьми. У ролі таких і справді часто виступають алкоголіки обох статей. На бомжів дивляться з огидою і піклування, як на брудних, ніколи не миються істот, від контактів з якими намагаються всіляко ухилятися через явних побоювань «підчепити» якусь заразу, інфекцію, хворобу. Кличка „бомж” настільки закріпилася в нашому лексиконі, що стала використовуватися навіть на офіційному рівні, показуючи в собі не тільки факт відсутності у людини місця постійного проживання, а й самого низького соціального статусу та економічного становища, пов'язаного з падінням на дно життя, кримінальною поведінкою і тваринам станом.

Однак правозахисники та члени гуманітарних організацій розцінюють поняття „бомж” як порочить честь і гідність людини. На їхню думку, саме суспільство і держава штовхають цих людей на дно, точно так же, як неможливість отримати житло і влаштується на роботу, змушує чинити протиправні діяння і навіть злочини. Бомжам приписують негативні, які дискредитують атрибути, що знижують життєві шанси і побічно переважні права.

Справжній стан людей які опинилися без житла, відображає не поняття „бомж”, а саме бездомний, знедолений, позбавлений громадянських прав, житла, роботи, медичного обслуговування, страхування життя, ютящийся на горищах і в підвалах, які проживають в будинках призначених на знесення, покинутих будівлях .

Питання бездомності особливо актуальні в сучасних умовах нестабільної і постійно змінюється життя. Сьогодні „БОМЖ” став людиною-невидимкою, просто суспільство, держава не хочуть помічати бомжів, звертати увагу на проблеми цієї категорії людей. Тим часом кількість бездомних стійко росте.

Приблизна кількість осіб без певного місця проживання за 2017 рік в Україні становить 175-200 тис. (0,5%) осіб.

На жаль, проблема бездомності не вирішена ні в одному суспільстві. Дослідження різних країн свідчать, що і при порівняно високому рівні життя є певний прошарок громадян, що біжать від труднощів життя, від самих себе. Але справа в тому, що в нашій країні цей процес прийняв потворні форми, де практично будь-яка людина може потрапити в екстремальні умови.

Досвід показав, що без конструктивного зміни ставлення суспільства і владних структур до проблеми бездомності ситуація буде тільки погіршуватися. Для того щоб зупинити зростання бездомності в сучасній Україні зміни в ставленні до цієї проблеми повинні відбутися на різних

рівнях: від державного уряду і адміністрацій міст до поліції і неурядових організацій.

Громадяни переходять в цю категорію в силу різних причин. Це втрата родинних зв'язків, житла, пияцтво, притягнення до кримінальної відповідальності і т.д. Бомжі, які не мають даху над головою, прагнуть туди, де легше вижити і прогодувати. Найбільша концентрація бездомних - у великих містах, що залучають іногородніх, в тому числі не росіян, шансами отримати роботу, а також - в територіях зі сприятливими кліматичними або економічними умовами.

Факторів, коли людина стає бомжем, багато. Наприклад, прописка, причому адміністративне регулювання місця проживання існує тільки в нашій країні. Унаслідок судимості не можна прописатися додому і звільнилися скупчуються на вокзалах, тобто ми самі, не надаючи їм підтримки, провокуємо рецидивної злочинності. На вокзалах ж накопичуються і студенти, відраховані і виписані з гуртожитків, і підлітки, які проходять тут школу життя. Проблема не тільки в тому, що люди ці безправні і потребують допомоги (наприклад, в США держава не бере участі в підтримці бомжів, вважаючи, що це особистий вибір «принижених і ображених» і головний біль громадських організацій), а ще й в тому, що громадяни, що опинилися на дні, є потенційним джерелом злочинів.

Критичною межею є тривалість бездомності понад один рік. Тривале бродяжництво веде до деградації особистості. Скільки втратили людську подобу істот ми щодня зустрічаємо в метро і на вокзалах! У той же час їх спосіб життя - реклама того, що можна жити не працюючи. Волоцюги і жебраки подають поганий приклад потенційним бомжам, людям слабким і зневіреним. Відбувається розширене відтворення соціально деградованих верств населення, народжуються неповноцінні діти, які, як правило, ведуть такий же спосіб життя, як і їхні батьки. Особи такої поведінки є носіями багатьох інфекційних захворювань: через них виникають і стають все поширенішими епідемії, яких Україна не знала багато років. Бомжі

загострюють криміногенну ситуацію в країні, збільшують число потенційних злочинців.

Можна назвати і сліdstва економічного характеру. Так, зростання цього контингенту неминуче спричинить за собою збільшення податків з населення, спрямованих на організацію спецустанов для таких осіб. Люди працездатного віку виявляються виключеними з суспільно-корисного виробництва (причому не тільки самі особи бездоглядної поведінки, а й персонал спецустанов, працівники МВС та служб соціального захисту). Втраченими можна вважати кошти, витрачені на освіту людей, що позбулися стабільної роботи і постійного місця проживання.

Проблема бездомності для України не нова. На різних етапах порізного було ставлення влади і обивателів до цієї проблеми і до людей, які в неї занурені. Відповідно пропонувалися різні шляхи вирішення. Але незмінним залишалося одне: важке соціально-економічне становище і безправність бездомних.

Напруженість проблем, пов'язаних з безпритульністю, також залежить від регіону і величини території, їх інфраструктури та економічних можливостей.

Проблеми осіб без певного місця проживання повинні вирішуватися на міжвідомчому рівні. В першу чергу, необхідно визначити статус бомжа, розробити комплексну програму соціального захисту бездомних та визначити джерела її фінансування.

Проблема адаптації в суспільстві бомжів - не стільки правоохоронна, скільки соціальна. Мабуть, доленосу роль в житті блукачів грає паспортизація. Адже без документа і прописки людина виявляється позбавленим по суті всіх прав, навіть права на життя. Так що проблема соціальної адаптації бомжів варто сьогодні гостро.

Як повернути до нормального життя тих, хто не знаходить в собі сили розлучитися зі свободою від всіх і вся? Яку допомогу тут можуть надати держава, громадськість країни? Хто повинен займатися працевлаштуванням

бомжів і чи може взагалі бути вирішене питання працевлаштування бездомних? Але його необхідно вирішувати, створюючи систему працевлаштування даних осіб, нехай і на непопулярні види роботи: благоустрій територій, робота на будівництвах, прибирання та сортування сміття.

Актуальність теми визначається ще й тим, що Україна знаходиться в системній кризі і переживає переломний період суспільного розвитку, коли старі уявлення про суспільство виявляються неспроможними, а нові ще тільки створюються. Реформування суспільства на основі ліберально-демократичних принципів призводить до серйозних зрушень в системі ціннісних орієнтацій населення, а зростаюче майнове розшарування серйозно змінило соціальну структуру суспільства, зробивши безробітними людей що живуть на кошти нижче мінімального порога бідності, про що свідчить офіційна статистика. Досить однієї, найменшої і навіть незначної причини, щоб цей шар людей опустився на «дно».

У зв'язку з цим, всі технології соціально-психологічної роботи повинні бути націлені на створення системи заходів і заходів, спрямованих на усунення причин бездомності та її запобігання, а також має велике значення аспект уникнення виникнення пов'язаних з відсутністю житла негативних суспільних наслідків.

Проведений аналіз існуючих технологій соціально-трудової адаптації з бездомними громадянами в Україні показав, що жодна з технологій соціально-психологічної роботи окремо не може повноцінно і продуктивно сприяти вирішенню проблеми бездомності. Тільки комплексний підхід, можливість створення нових інноваційних розробок в цій галузі дозволять в нинішніх умовах почати вирішення цієї проблеми. Але без продуманої державної політики ситуація буде тільки погіршуватися і якщо не діяти, з кожним роком процент бездомних і бомжів буде зростати до критичної кількості.

Об'єкт дослідження: бездомні, безпритульні, особи без певного місця проживання.

Предмет дослідження: соціальні проблеми осіб без певного місця проживання і основні аспекти соціально-психологічної роботи з даною категорією осіб.

Мета дослідження: спосіб життя, соціальні та психологічні проблеми бездомних і безпритульних осіб.

Методи дослідження: в процесі проведення дослідження були використані:

1. Теоретичні методи (аналіз літератури по проблемі дослідження)
2. Емпіричні методи (опитування, тестування)
3. Методи обробки даних

Методики дослідження: опитування, Короткий Орієнтовний Тест (Короткий Відбірковий Тест, Тест КОТ В.Н. Бузина, Е.Ф. Вандерліка).

Практичне значення роботи: теоретична і практична значущість роботи полягає у використанні результатів роботи в практичній психології.

Структура роботи: дана робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ВИСНОВОК

Бездомність є однією з найпоширеніших і гострих соціальних та психологічних проблем.

Сучасна українська бездомність в переважній масі не маргінальна, що породжена лише способом життя особистості та може трактуватись як певний індивідуальний вибір, а є соціально-економічним наслідком, результатом бідності, відповідно, в такому бідному суспільстві, як українське, ризик бездомності є високим для значної частини населення.

Основними причинами втрати житла для більшості залишаються сімейні конфлікти та розлучення.

Надзвичайно складно розробляти превентивні заходи, коли мова йдеться про суто індивідуальні життєві сценарії, кризи інституту сім'ї неможливо подолати окремими цільовими соціальними програмами, які, до того ж, зосередженні на пом'якшенні наслідків. Лише системні соціально-економічні зміни на рівні суспільства загалом спроможні дати ефект, що знизить ризик стати бездомним внаслідок індивідуальних життєвих катаклізмів. А от що стосується другої за частотою причини – втрата житла через позбавлення волі – наразі держава цілком спроможна застосувати превентивні заходи, як-то прийняття відповідних нормативно-правових документів, що мають бути спрямовані на унеможливлення втрати житла під час відбування особою покарання в тюрмі, даний захід не потребує, по суті, ресурсів, натомість суттєво знизить чисельність бездомних.

Даний підхід також стосується і тих, хто втратив житло в результаті незаконних операцій, необхідно зосередити увагу на оптимізації житлового законодавства, це дозволило б знизити ризик бездомності фактично на чверть.

З позитивних аспектів варто відмітити зниження чисельності бездомних осіб, які перебувають на вулиці, завдяки розширенню мережі спеціальних соціальних закладів – притулків, центрів реінтеграції,

соціальних готелів. Протягом останніх років суттєвих змін вдалося досягти щодо відновлення документів для бездомних осіб, відповідно, зросла кількість тих, хто має тимчасову реєстрацію. Проте, фактично зник прошарок тих осіб, хто має прописку. Роль тимчасової реєстрації є обмеженою: по-перше, вона вирішує питання обліку бездомних, по-друге, надає можливість для працевлаштування, але реєстрація є тимчасовою, і люди просто не знають, що робити, коли збігає її термін, тому це організаційні питання, що суттєво не покращують стан справ власне бездомних осіб.

Проблема працевлаштування для більшості респондентів є багатоаспектною: 1) неофіційна зайнятість; 2) низька кваліфікація; 3) відсутність прописки (короткий термін тимчасової реєстрації); 4) вік, що ускладнює пошук роботи для осіб старших вікових груп; 5) низький рівень заробітної плати, що не дозволяє не те що вирішувати проблеми з житлом, а, навіть, забезпечити фізіологічне виживання. Неофіційна зайнятість позбавляє бездомних осіб трудових прав, соціальних гарантій, знижує пенсійні накопичення.

Враховуючи те, що для опитаних основним засобом існування є тимчасова праця, можемо стверджувати, що фактично половина опитаних є бездомними в першу чергу за юридичною ознакою, тобто вони не стільки маргінали, що повністю випали з суспільного життя, а просто бідні, працюючі бідні, які, врешті решт, просто не в змозі заробити собі на окреме житло. Саме бідність є першопричиною сповзання в стан бездомності та безпритульності. Всі опитувані прагнуть повернутися до повноцінного життя, і зазначили, що для цього їм необхідно знайти роботу, тобто утриманські настрої не є тотальними в цій соціальній групі. Саме прагнення працювати стає індикатором того, що людина не опустилася остаточно на соціальне дно, не стала маргіналом в тому розумінні, що бездомність для неї не особистий вибір способу життя, а вимушений стан через зовнішні обставини, до того ж неприйнятний. Всі піддослідні потребують підтримки з боку держави (через вік, стан здоров'я, специфіку власної життєвої ситуації

тощо), але фактично всі стали заручниками, жертвами соціально-економічної ситуації в країні, безробіття, мізерних зарплат, коли працююча людина не в змозі забезпечити себе житлом.

Результати опитувань засвідчили наявність у бездомних осіб прагнення змінити власне життя, однак, хоча таке бажання є необхідною, проте недостатньою умовою для більшості бездомних фактично вплинути на свою життєву ситуацію, для цього необхідним є проведення з боку держави цільових заходів, в основу яких доцільно покласти такі адаптаційно-профілактичні підходи, як підвищення правової культури населення, особливо в сфері житлового законодавства; забезпечення праці та зайнятості населення; надання першочергової соціальної допомоги особам, що потрапляють до груп ризику.

Одним з фундаментальних завдань соціально-психологічної політики є створення умов для активізації індивідів, їх включення в суспільні відносини. В умовах кризи вітчизняна соціально-психологічна політика не витримує соціально-економічних викликів та наразі не в змозі протистояти збільшенню масштабів бездомності. Сучасні підходи до надання допомоги бездомним є малоефективними, оскільки застосовані в них методи допомоги базуються на окремих чинниках, що обумовлюють бездомність. Тому необхідна розробка нових комплексних заходів реінтеграції бездомних, які базуватимуться на системі чинників, що обумовлюють бездомність та передбачатимуть диференціацію методів надання допомоги бездомним.

Стан психічного здоров'я бездомних формується в результаті впливу ряду негативних соціальних факторів. Серед них особливо значущий фактор судимості і тривалого тюремного ув'язнення: ситуація ізоляції від суспільства, тривале перебування в умовах регламентованого режиму пеніцітарного установи, нерідко із загрозою життю від співкамерників, обмежені можливості зайнятості, позбавлення інтимного спілкування - все це сприяє деформації особистості, руйнування соціально орієнтованої поведінки

і формування негативного ставлення до суспільства, в яке необхідно повертатися після закінчення терміну ув'язнення.

Безробіття часто є руйнівним психологічним фактором. Вона є причиною внутрішньої напруги і призводить до соціального хаосу: неможливість оплати орендованого житла через безробіття виганяє людей на вулицю, що поповнює армію бездомних.

Більш того, відсутність роботи має на людину негативний вплив. За спостереженням психологів, людина, що не мала протягом 6 місяців можливості знайти роботу, впадає в депресію, опускає руки і перестає шукати роботу. Це психологічна закономірність, а не вина людини.

Що ж стосується бездомних, то у них депресія від безробіття накладається на депресію від бездомності і підсумовується з нею. У такому контексті вимальовується інтегрована, обопільна позиція безробіття: вона може виступати як фактор, що сприяє виникненню бездомності в силу економічних причин, з одного боку, і як чинник, що призводить до психічного розладу в структурі бездомності, з іншого.

Наявність психічних захворювань у бездомних, їх виявлення та діагностика в період бездомності не давали можливості відповісти на питання, є ці психічні захворювання причиною бездомності або вони виникли на тлі бездомності внаслідок бездомного існування. Це питання належить вивчити, зіставляючи давність бездомності і початок розвитку психічного захворювання.

Цілком безперечно одне: наявність психічних розладів у бездомних є фактором, який ускладнює їх соціальну адаптацію - про це свідчать особистісні та поведінкові порушення у обстежених, наявність інтелектуально-мнестичного зниження і психотичні епізоди.

Україна перебуває на етапі формування соціальної політики щодо бездомності, тому вивчення та аналіз відповідних методик досліджень цього явища набувають особливого значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева Л.С. Бездомные как объект социальной дискриминации/ Л.С. Алексеева Социс. 2003. - № 9. - С.11-15.
2. Белкін А. Третій підлогу / А. Белкін. - М; вид-во «Олімп», 2007
3. Бурно М.Е. Охарактерах людей (психотерапевтический очерк)./ М.Е. Бурно – М., 2000. – 80с.
4. Венгрежановська О., Кості С. Соціальна підтримка безпритульних/ О. Венгрежановська, О. Кості Соціальна політика і соціальна робота. - 2000. - № 2. - С. 38-47.
5. Дементьева Н.Ф., Чеботова В.Ю. Состояние психического здоровья бездомных как фактор, способствующий формированию бездомности и затрудняющий социальную интеграцию этой категории лиц / Н.Ф. Дементьева, В.Ю. Чеботова Медико-социальная экспертиза и реабилитация. - 2009. - № 3. - С. 49-53.
6. Дементьева Н.Ф., Чеботова В.Ю. Бездомность и факторы риска увеличения числа бездомных / Н.Ф. Дементьева, В.Ю. Чеботова Вестник общества специалистов по медико-социальной экспертизе, реабилитации и реабилитационной индустрии. - 2009. - № 3. - С. 29-33.
7. Дементьева Н.Ф., Чеботова В.Ю. Лица без определенного места жительства и проблемы реинтеграции их в общество / Н.Ф. Дементьева, В.Ю. Чеботова СОТИС-соци-альные технологии, исследования. - 2009 - № 2. - С. 57-63.
8. Дементьева Н.Ф., Чеботова В.Ю. Социальное положение бездомных людей в современных социально-экономических условиях / Н.Ф. Дементьева, В.Ю. Чеботова Вестник. общества специалистов по медико-социальной экспертизе, реабилитации и реабилитационной индустрии. - 2009. - № 4. - С. 15-17.
9. Закон України Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей.
10. Завьялов Ф.Н., Спиридонова Е.М. Уровень и образ жизни бомжей/ Ф.Н. Завьялов, Е.М. Спиридонова Социс. - 2000. - № 2. - С. 31-33.
11. Зеленський В. Базовий курс аналітичної психології / В. Зеленський. - М; вид-во «Когито-Центр», 2005.
12. Кабаченко Н. Система підтримки та допомоги бездомним/ Н. Кабаченко Соціальна політика і соціальна робота. - 2003. - № 1. - С.61-73.
13. Кабаченко Н. Теоретико-методологічні засади аналізу явища бездомності / Н. Кабаченко Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2007. - № 3. - С. 266-273.
14. Кабаченко Н. Традиційні підходи та інноваційні програми для бездомних / Н. Кабаченко Вісник Національної академії державного управління при Президентові України - 2006. - № 4. - С. 229-235.
15. Кернберг О. Відносини любові: норма і патологія / О. Кернберг. - М; вид-во «Независимая фірма» Клас «, 2006.

16. Макаров В.В. Вибрані лекції з психотерапії. - 2е вид./ В.В. Макаров М.: Академічний проект, 2007.
17. Найдьонова Л. А. Соціально-психологічні феномени створення територіальних спільнот / Л.А. Найдьонова Практична психологія та соціальна робота. - 2004. № 6. - С.19-22.
18. Обухів Я.Л. Символдрама. Введення в основну щабель./ Я.Л. Обухів - Ростов-на-Дону: ТОВ «Міні Тайп», 2008.
19. Осинский И.И., Хабаева И.М., Балдаева И.Б. Бездомные - социальное дно общества ./ И.И. Осинский, И.М. Хабаева, И.Б. Балдаева Социологические исследования - 2003. № 1. - С. 54.
20. Кудряченко А.І. Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі: наук. зб. /Редкол.: А.І. Кудряченко - К.: МАУП, 2004. 336 с.
21. Прітц А. Психотерапія - нова наука про людину./ А. Прітц - М. «Академічний проект» 2009.
22. Простомолотов В.Ф. Комплексная психотерапия соматоформных расстройств./ В.Ф. Простомолотов Кишинев: Presa, 2000.- 304с.
23. Простомолотов В.Ф. Пограничная психиатрия./ В.Ф. Простомолотов „Апрель” 2016.
24. Простомолотов В.Ф. «Психосоматические расстройства: клиника, патогенез, терапия, профилактика»./ В.Ф. Простомолотов (2007), 296 с.
25. Портрет бездомного в інтерєрі суспільства //Урядовий курєр. 2007. - № 72. - С.9
26. Калачева И.И., Коломинский Я.Л., Левко А.И. Словарь социального педагога и социального работника / И.И. Калачева, Я.Л. Коломинский, А.И. Левко. - Мн: БелЭн, 2003. - 256 с.
27. Соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей Урядовий курєр. - 2006. - № 154. - С. 10.
28. Старіков Е.Н. Маргінали і маргінальність в радянському суспільстві. /Е.Н. Старіков Робочий клас і сучасний світ. - 2009. - №4.
29. Фрейд, А. Психологія Я та захисні механізми./ А. Фрейд - М.: Педагогіка-прес, 2003.
30. Фрейд З. Психологія несвідомого./ З. Фрейд - М.: Просвещение 2009.
31. Фрейд З. Сексуальне життя / З. Фрейд. - М; вид-во ТОВ «Фірма СТД», 2006 - 311с
32. Фромм Е. Здорове суспільство. Душа людини./ Е. Фромм - М.: АСТ МОСКВА: ЗБЕРІГАЧ, 2007.
33. Шостакович Б.В. Клинические варианты расстройства личности (психопатические расстройства). / Б.В. Шостакович - М.: Медицина, 2000. – С. 189-216.
34. Чеботова В.Ю. Медико-социальная характеристика бездомных граждан, страдающих психическими заболеваниями, находящихся в Центре социальной адаптации // Современные проблемы организации и качества медико-социальной экспертизы и пути их решения. Материалы на-учно-

практической конференции (29-30 января 2009 г.)/ В.Ю. Чеботова - М.: ФБМСЭ. -2009.-С. 63-65.

35. Чеботова В.Ю. Центр социальной адаптации и его роль в реадaptации бездомных людей./ В.Ю. Чеботова 2009. - № 4. - С. 25-27.

36. Чеботова В.Ю. Бездомность и вопросы ресоциализации, реадaptации и реинтеграции бездомных // Материалы научно-практической конференции «Инвалид и общество» 22 декабря 2009 г./ В.Ю. Чеботова - М.: ФГУ ФБМСЭ. - 2009. - С. 150-154.

37. Юнг К.Г. Психіка: Структура і динаміка / Юнг К.Г. М, «Видавництво АСТ», 2005 - 416 с.

38. Юнг К.Г. Символ і архетип./ Юнг К.Г. М.: Renaissance, 2008.

39. Стаття: „Как дела бомж”. Автор: Ольга Маховська. Режим доступу: <https://www.psyh.ru/rubric/7/articles/458/>

40. Стаття: „Бомж-это не только лицо без определённого места жительства”. Автор: Володимир Лотохін. Режим доступу: <http://www.9355.ru/lessons/author/lot/lot5/0681.html>

41. Стаття: „Як стають бомжами: свобода без зобов'язань”. Режим доступу: <http://psychologyc.ru/psixologiya-bomzhevaniya-svoboda-bez-obyazatelstv/>

42. Професійні обговорення. Режим доступу: <https://www.b17.ru/forum/topic.php?id=806>

43. Реферат. Стиль життя та економіко-психологічна адаптація. Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/28778/>

44. Особистісні особливості маргіналів (бомжів). Режим доступу: http://geolike.ru/page/gl_6581.htm

45. Причини і фактори появи осіб «бомж». Режим доступу: <http://www.yoursociolog.ru/ysocs-42-1.html>

46. Стаття: „Відокремлені соціумом”. Автор: Світлана Єрьоміна. Режим доступу: <http://glavred.info/zhizn/otdelennye-sociumom-pochemu-v-ukraine-rastet-chislo-bomzhey-363926.html>

47. Стаття по лекціях по Системно-векторної психології Юрія Бурлана. Автор: Світлана Фронтцек. Режим доступу: <http://vestnik-svp.com/2012/07/bomzhi/>

48. Опис бомжів в різних країнах та містах. Режим доступу: <http://bomz.org/>

49. Публікація „Причини бездомності”. Режим доступу: <https://bezdoma.nethouse.ua/articles/17707>

50. Стаття „Нестандартна боротьба з бомжами”. Режим доступу: <http://from-ua.com/crime/6696b0e62e528.html>